
Ksenija Ramovš

Medgeneracijsko nasilje kot odgovor na spremenjene razmere v postmodernej družbi

---

POVZETEK

Članek govori o medgeneracijskem nasilju v luči spremenjenih razmer v postmodernej družbi. Avtorica opredeli nasilje starih nad mladimi in obratno, nasilje mladih nad starimi ter ju podkrepi s konkretnimi primeri iz vsakdanjega življenja. V članku so predstavljeni tudi rezultati pilotske študije primera »Mladostniško nasilje nad starejšimi«, ki je bila opravljena v oktobru 2003. V zaključnem delu so opisane tehnike nevtralizacije pri nasilnem dejanju: zanikanje odgovornosti, zanikanje škode, zanikanje, da je bilo dejanje napačno, obsodba tistih, ki uveljavljajo pravila, poziv k lojalnosti.

Ključne besede: medgeneracijsko nasilje, star človek, mladi, postmoderna družba, tehnike nevtralizacije

AVTORICA: *Ksenija Ramovš je diplomirana socialna delavka in direktorica Inštituta Antona Trstenjaka. Že več kot dvajset let dela na področju zasvojenosti kot svetovalka, raziskovalka in terapevtka. Zadnja leta se posveča medgeneracijskim programom za kakovostno staranje in sožitje generacij. Je samostojna svetovalka v socialnem varstvu, strokovna sodelavka na Fakulteti za socialno delo in aktivno sodeluje v domačih in mednarodnih projektih.*

SUMMARY

Intergenerational violence as a response to changes in the post-modern society

The article deals with intergenerational violence in the light of the changes in the post-modern society. The author defines and describes violence of elderly people over youngsters and the opposite – the violence of youngsters over elderly people and strengthens the cognitions with practical examples. The results of the pilot case study “The violence of youngsters over elderly people” are as well described in this article. The last part of the article describes some of the techniques of neutralisation at violent actions: denial of the responsibility and damage, denial that the action was wrong, call for greater loyalty, accusation of those who impose the rules.

Keywords: intergenerational violence, elderly, youngsters, post-modern society, techniques of neutralisation

AUTHOR: *Ksenija Ramovš is a social worker and a director of the Anton Trstenjak Institute. She works in the area of addictions and as a counsellor, researcher and therapist for more than two decades. In the last years she is interested in intergenerational programmes for good quality of old age and good intergenerational relations. She is an independent counsellor in social security area and assistant at the Faculty of social work. She actively participates in domestic and international projects.*

1. NASILJE JE STALNICA V ZGODOVINI ^LOVEŦTVA

Ljudje se pogosto pogovarjamo, da je življenje vedno bolj nevarno, da je nasilja vedno več in da je mladina neobvladljiva. Med pogovorom ljudi starejše generacije beseda rada steče o dobrih starih časih, ko si še lahko brez strahu hodil ponoči po ulicah, ko ni bilo potrebno zaklepati hišnih vrat in tako dalje. Pa so bili stari časi res zlati časi? Ali ni človeška zgodovina prepletena s krvavimi zgodovinskimi dejstvi o nasilju med narodi, med družbenimi razredi, med sosedi, v družinah, med ljudmi skratka? Ljudsko izročilo je vtakalo nasilje starih nad otroki v pravljice v podobah, grdih in hudobnih žensk – čarovnic. V zelo znani pravljici o Janku in Metki je čaravnica jedla otroke. Sneguljčico je zastrepila v starko preoblečena kraljica, Trnuljčico je začarala stara predica. Čarovnice, ki so ženskega spola zaradi patriarhalnih družb, v okviru katerih so pravljice nastajale, so bile nasilne do nedolžnih otrok in mladostnic zaradi koristoljubja ali pa zaradi zamer, sovraštva do otrokovih staršev, kot je to v pravljici Trnuljčica itd.. Živi odsevi pravljic o hudobnih čarovnicah so še vedno del realnosti v deželah tretjega sveta. V tradicionalnih družbah dežel v razvoju, mnoge deklice pred desetim letom izročijo na dom njihovih bodočih mož, kjer morajo opravljati težka dela, predvsem pa skrbeti za ugodje svojih tašč. Mnoge takšne zgodbe se zaradi nasilja končajo tragično tudi še danes (Sreš 1998).

V razvitem svetu zahodne kulture, kamor sodimo tudi mi, so otrokove pravice neprimerno bolj zaščitene kot v »dobrih starih časih« ali pa v deželah v razvoju. To pa ne pomeni, da nasilja starih nad mladimi v naši kulturi danes ni. Veliko pa govorimo tudi o nasilju mladih nad stariimi, kar dobiva zaskrbljujoče razsežnosti. Kaže, da je v patriarhalno urejenih družbah več nasilja starejših nad mladimi, medtem ko je v današnjih modernih industrializiranih družbah tudi veliko nasilja mladih nad starejšimi.

Ob konkretnih primerih se bomo v nadaljevanju dotaknili primerov nasilja starejših nad mladimi, nekoliko bolj izčrpno pa bomo razpravljali o nasilju mladih nad starejšimi.

2. MEDGENERACIJSKO NASILJE

2.1. Opredelitev pojmov

Medgeneracijsko nasilje nam tukaj pomeni dvoje:

- je potencialna možnost, da bosta generaciji mladih in starejših nastopili druga proti drugi nestrpno in tudi nasilno. Eden od vzrokov za to je nepoznavanje generacij. Dejstvo je, da generaciji druga drugo slabo poznata, da stari in mladi živijo v diferenciranih in separiranih svetovih, da postaja starejša generacija vedno številčnejša in da bo verjetno še pridobivala na politični moči. Na drugi strani bodo odvisno mlado generacijo prizadele visoke dajatve za vzdrževanje starih ljudi in ji s tem nižale življenjske možnosti. Borba za generacijske pravice se že legalizira in polarizira v programih določenih političnih strank, ki zastopajo specifične politične interese samo ene generacije. Stopnjevana politična in ekonomska polarizacija generacij lahko v bodočnosti pripelje do nasilnih reakcij, ki jih zadnja leta združujejo pod skupni pojem »vojna generacij«; ena od njenih nevarnih sestavin za preživetje evropske kulture bi bila množična evtanazija starih in drugih odvisnih ljudi (Ramovš J. 2003).
- je tudi nasilno vedenje posameznih starejših ljudi do posameznih mladih ljudi in obratno. Starejši so tukaj ljudje, ki so stari nad 65 let, mladi pa otroci in mladostniki do 21. leta starosti.

Nasilje je – s sociološkega vidika – vedenje ljudi, ki je družbeno nesprejemljivo in izzove splošno obsodbo članov družbe (Haralambos in Holmorn 2001, 396). Nasilje je lahko verbalno ali/in fizično.

Posledice nasilja so prizadeta osebna integriteta, ki se kaže v trpljenju in/ali fizičnih poškodbah žrtve nasilja. Nasilje mladih nad starejšimi je tudi delinkventno delovanje, ker ni v skladu z normami, vrednotami in pričakovanji družbe.

Spremenjene razmere v postmoderni družbi. V patriarhalni družbi je bila razvita socialna kontrola in vzorci vedenja, vloge so se samoumevno prenašale iz roda v rod. Z industrializacijo se je življenje bistveno spremenilo, v modernizmu so bili izpostavljeni rušenju številni ustaljeni vzorci vedenja, vrednote, ljudje so se začeli spraševati, kaj je res, postali so kritični do vsega. V sedanjem obdobju pozne moderne ali postmoderne prihaja do izraza fleksibilen posameznik, individualiziran, s svojo zgodbo in svojo enkratno resničnostjo. V sodobni mladosti gre po mnenju Martina Beathge za težnjo k dvojni individualizaciji. Prvo predstavlja proces razlikovanja življenjskih položajev in pluralizacije življenjskih stilov, drugo pa sprememba procesa oblikovanja identitete posameznika. To proizvaja vedno bolj individualistične oblike identitete nasproti kolektivnim oblikam identitete. Podaljšano izobraževanje in mladostniško iskanje sebe izključno v sferi izobraževanja, zasebne potrošnje in prostočasnih dejavnosti lahko povzročajo večjo infantilizacijo mladine (cit. po Nastran-Ule 2000, 151-152). Nekatere konkretne posledice realnosti odtujene mladine bomo navedli v nadaljevanju.

2.2. Nasilje starejših nad mladimi

Pri našem rednem delu na Inštitutu Antona Trstenjaka se srečujemo pretežno z vitalnimi starostniki, z ljudmi pred upokojitvijo in z različno starimi prostovoljci, tudi takimi, ki so stari nad 65 let. Namen medgeneracijskih programov za kakovostno staranje in sožitje generacij, ki jih razvijamo in uvajamo v praksi, je pomoč srednji in mlajši generaciji, da spoznata starost in se učite dobrega sožitja s tretjo generacijo v današnjih živ-

ljenjskih razmerah; in obratno, da upokojska generacija spoznava mlajši dve in se uči dobrega komuniciranja z njima. Eden od pomembnih rezultatov teh programov je preprečevanje osamljenosti, zagrenjenosti in druge vsakdanje množične socialne patologije starih ljudi. Struktura ljudi v naših programih je takšna, da se pri njih ne pojavlja veliko nasilja med staro in mlado generacijo. Tu bomo navedli dva primera: dogodek, ki ga je doživela avtorica tega članka, na koncu naslednjega poglavja pa zgodbo gospoda M. o nasilju mladih nad starejšimi; sam je kot otrok doživljal nasilje od svoje babice, pozneje pa je kot mladostnik sam postal nasilen do starejših ljudi.

Primer: babica in vnukinja Tina

V začetku meseca oktobra sem s svojim devetletnim sinom sedela v isti vrsti sedežev kot neka lepo urejena starejša gospa – verjetno babica s svojo vnukinjo Tino, staro kakih osem let. Kljub nezanimivemu dogajanju za otroke je Tina sedela v primerjavi z drugimi otroci zelo mirno, skoraj negibno. Po prvih petih minutah mirnega sedenja se je obrnila nazaj. Babica jo je burno opomnila in jo pocukala za lase. Deklica se je nato nekoliko odmaknila od nje, babica pa jo je zgrabila za roko in jo močno stisnila, da se je deklica nemo skremžila. Na vsak dekličin gib je babica reagirala z oštevanjem in/ali z neopazno fizično kaznijo. Nenavadno babico je ves čas opazoval tudi moj sin in mi po pol ure sedenja zraven Tine zlezel v naročje, ker ga je postalo strah. Situacija se je potem rešila tako, da sem se preprosto presedla med babico in Tino, moj sin in Tina pa sta sedla skupaj. Gospe sem šepnila, da otroci radi sedijo skupaj, pa me je na koncu dogajanja zavrnila, da drugi otroci že lahko, njena Tina pa je še preveč nevzgojena, da bi lahko bila kot drugi otroci. Opravičevala se je za svoje ravnanje in hkrati dodala, da ve, kaj je dobro zanjo in koliko se žrtvuje za obupnega otroka. Sama nisem utegnila reči ničesar, ker je gospa odšla, preden sem odprla usta. Menim, da

je odšla s prepričanjem, da ravna prav in da je o tem pričala tudi mene.

V opisanem dogodku je babica nasilno ravnala z otrokom. Ni upoštevala otrokovih potreb po premikanju, fizično in verbalno ga je kaznovala brez pravega vzroka in mu onemogočila sproščeno doživetje sveta. V naši raziskavi o komunikaciji med mladimi prostovoljskimi družabniki s starimi ljudmi smo ugotavljali vzroke za neuspela družabniška srečanja in odkrili kategoriji vitalnih in navidezno vitalnih starostnikov (Ramovš K. 2001, 2002). Za neuspela srečanja smo smatrali tista, ki so pustila pri prostovoljcih nelagodno občutke, predvsem občutke izigranosti in ogoljufanosti. V kvalitativni raziskavi smo našli nekatere značilnosti, ki se ponavljajo skoraj v vseh primerih in so primerni tudi za razumevanje dogajanja pri omenjeni gospe. **Navidezno vitalni starostniki** so stari ljudje, ki so psihosocialno zaprti v svoj sistem in so razvili svojo specifično obrambo, ki je podrejena njihovemu zaprtemu sistemu. Ljudje, ki osebno energijo porabljajo za vzdrževanje videza vitalnosti, a se dejansko umikajo iz okolja v svoj »obzidan« svet, v katerem je vse trdno zakoličeno. To v praksi pomeni, da imajo vedno prav in da vse vedo, kaj je za koga dobro ali slabo. Strah jih je, da bi izgubili stik s svetom, zato se ga še bolj oklepajo in to tako, da svet izrabljajo za svoje potrebe, nič pa ne dajejo, oziroma dajejo le toliko, da navežejo drugega nase. So **socialno nepropustni**, kar pomeni, da niso sposobni dvo-smerne komunikacije. Pogosti so njihovo monologi, ki popolnoma izključijo sogovornika ali pa si ga podredijo. Odnos in komunikacija z njimi puščata pri drugem nelagodni občutek.

2.3. Nasilje mladih nad starejšimi

2.3.1. Pilotska študija primera

Ozadje primera. Prostovoljci v naših medgeneracijskih programih za kakovostno staranje

in sožitje generacij se redno mesečno srečujejo v intervizijskih skupinah; med prostovoljci je največ mladih upokojenk. Pri interviziji srečanju ene od skupin v oktobru 2003 smo se posvetili tudi vprašanju nasilja mladih nad njimi in nasploh nad starimi ljudmi, s katerimi se prostovoljsko družijo. Poleg primerov iz te skupine bomo v nadaljnjem besedilu uporabili tudi nekaj pogovorov o istem vprašanju in v istem času s starejšimi ljudmi pri naključnih vsakanjih srečanjih z njimi. Skupaj smo opravili namenski pogovor o nasilju mladih nad starimi ljudmi z dvajsetimi starejšimi ljudmi. Postavili smo jim tri enaka vprašanja in sicer:

1. Ali ste vi kdaj sami doživeli nasilje od mladoletnikov, ali ste bili kdaj priča, ali pa ste slišali od starejših ljudi, ki jih dobro poznate, kak primer nasilja nad njimi?
2. Kje, kdaj in kako se je dogajalo omenjeno nasilje?
3. Kako sedaj gledate na neprijeten dogodek, ki ste ga doživeli? Kako se vam zdi, da gleda na neprijeten dogodek oseba, ki je doživela mladoletniško nasilje?

Takšni pogovori za pilotsko študijo primera »Mladostniško nasilje nad starejšimi« so potekali od 7. do 19. oktobra 2003.

Rezultati. Starost izprašanih ljudi je bila od 65 do 82 let. Med njim je bilo 19 žensk in 1 moški, skupaj smo zajeli torej 20 starejših ljudi. Od teh je dve tretjini samskih ali vdov, ki živijo v lastnem gospodinjstvu. Devetnajst med njimi jih živi v mestnem okolju. Vsi so že slišali za primere uličnih napadov in ropov starejših ljudi, ki so jih povzročili mladi storilci. Od dvajsetih ljudi, ki smo jih zajeli v raziskavo, jih je imelo šestnajst že lastno izkušnjo takega nasilja, sedem med njimi pa je navajalo še druge primere nasilja, ki so jim jih pripovedovali znanci, sorodniki ali prijatelji. Trije so pripovedovali zgodbe znancev, samo ena gospa pa ni še nikoli doživela niti nikoli slišala iz prve roke ničesar v zvezi z nasiljem mladih nad starejšimi.

Storilci so bili v vseh primerih, razen v enem, fantje. Opisali so jih, da so bili zelo mladi, še otroci ali še fizično nedorasli. Le v enem primeru je bil mladoletnik sorodnik, v štirih primerih so navajali, da so »verjetno sosedovi otroci z drugega konca ulice«, v večini primerov pa so bili storilci žrtvam popolnoma neznani. Nasilna dejanja so se praviloma dogajala zvečer in ponoči, na manj obljudenih mestih, pri polovici primerov v bližini doma prizadetega starega človeka. Tri nasilna dejanja so se dogajala sredi belega dne, od tega dve na samotnih ulicah, eno pa v središču mesta. Redko je bil vpleten en sam mladoletnik; nasilno dejanje je največkrat izvedla skupina dveh ali treh mladih ljudi. Žrtvam je bila največkrat ukradena torbica, skoraj polovica starejših ljudi je ob tem dejanju padla, četrtnina od teh se je poškodovala, tako da je iskala pomoč na urgenci. Stare ljudi je praviloma huje kot kraja prizadelo nasilno dejanje samo. Počutili so se prizadete, ogoljufane, bilo jih je zelo strah in trajalo je mesece, pri nekaterih celo leta, da so se umirili.

Skoraj vsi starejši, ki so prestali takšno nasilje, ne hodijo več sami ponoči po ulicah, bolj so pazljivi. Tisti, ki so bili oropani doma, pa so svoja stanovanja dodatno zaščitili, v enem primeru pa je bil poskus ropa eden od razlogov za zamenjavo stanovanja.

Pripovedi iz treh najbolj tipičnih primerov mladostniškega nasilja, ki so ga doživeli starejši ljudje, povzemamo v nadaljevanju.

Primer št. 1.

Gospa Ema, stara 78 let, je pripovedovala: *Bilo je novembra, pred tremi leti, ko sem se v večernih urah vračala domov. Že na »troli« sta mi bila sumljiva dva mlada človeka, ki sta kar naprej pogledovala proti meni in se nekaj vneto pogovarjala. Postalo me je strah. Ozirala sem se okoli sebe in z očmi iskala koga, ki bi ga morda poznala, hkrati pa sem si dopovedovala, da si morda samo nekaj domišljam. Sklenila sem, da*

bom skočila zadnji hip iz trole, kar sem tudi naredila, toda tudi mulca sta bila že zunaj. Pohitela sem po glavni ulici, onadva pa sta šla obotavljajoče v isto smer. Mrzlično sem razmišljala, kaj naj storim. Tedaj sem se spomnila na znanko Meto, ki je stanovala tam blizu. Sklenila sem, da jo bom obiskala in se tako rešila nezaželenih zasledovalcev. Smuknila sem v vežo in pozvonila pri znanki, toda nihče se ni oglasil. Mahnila sem jo čez dvorišče v sosednjo ulico in se vsa prestrašena ozirala naokoli. Slišala sem samo svoje korake. Končno sem zavila v svojo ulico. Tik pred našim blokom sta stala onadva. Bila sta obrnjena stran, jaz pa sem s pospešenim in od groze trdim korakom s ključem v roki pohitela mimo. Zarežala sta se in se postavila pred vrata. Mislila sem, da bom umrla od strahu. Videla sta, da se tresem, zato sta bila verjetno še bolj nesramna. Jecljala sem in prosila, da naj gresta domov spat in naj me pustita pri miru, tedaj pa mi je eden vzel ključ, drugi pa torbico. Preden sta odšla, sta mi zagrozila, da če bom komu kaj črhnila, da bosta prišla v moje stanovanje in potem bo »praženje«. Kako sem prišla v stanovanje, še danes ne vem, in tri tedne sem bila v hudem šoku.

Primer št. 2.

Sedemdesetletna upokojena profesorica je povedala svojo zgodbo z ulice: *Sredi belega dne me je na Kotnikovi nagovoril še zelo mlad, a tudi zelo živčen mladenič. Prosil me je za petsto tolarjev, ker da rabi za vlak do Celja. Jaz naivna, kakor sem bila, sem ga začela spraševati za podrobnosti, in ker je bil fant vedno bolj zmeden, sem ga začela poučevati, kakor se za upokojeno profesorico spodobi, o lepih manirah. Fant pa je postal naenkrat zelo agresiven, prijel me je za zapestje in preklinjal. No, tedaj so se od nekje pokazali drugi ljudje in fant je zbežal. Od takrat vsako prosjačenje ignoriram, nič več se ne spuščam v pogovor z mladimi, ki prosjačijo denar.*

Primer št. 3.

Najbolj tipična zgodba, kakršnih je bilo med vprašanimi največ; navajamo eno izmed njih. *Komaj sem se obrnila, torbice že ni bilo več. Dva pobalina sta tekla z njo, jaz sem vpila in kričala za njima, toda kmalu ju nisem videla več... Enkrat se mi je zazdelo, da sem ju prepoznala v mestu, spogledali smo se in onadva sta si takrat nekaj zašepetala. Ne vem. Lahko pa, da se mi vse to samo zdi. Morda sem postala kar nekoliko preveč sumničava do mladih.*

Nasilna dejanja so povezana s trpljenjem. Starostnike je praviloma bolj prizadelo dejanje samo, kot pa materialna izguba. Zato je nujno, da lahko o tem govorijo v skupini ljudi na tak način, da njihov strah in druge duševne posledice zdravo izzvenijo. Srečevanje v medgeneracijskih programih za kakovostno staranje, kjer sta bili povedani tudi dve od navedenih treh zgodb, so odlična možnost, da stari ljudje spregovorijo tudi o svojih mučnih temah, kot je nasilje nad njimi ali nasploh v današnji javnosti.

2.3.2. Prenos nasilništva v naslednjo generacijo in njegovo reševanje – primer gospoda M.

Ozadje primera: Avtorica tega prispevka je spoznala gospoda M. leta 1985, ko se je na pobudo svoje partnerke oglasil na svetovanju v CSD Šiška. Leta 1987 se je par vključil v program urejanja zasvojenosti, kjer sodelujeta že 16 let. Zadnja leta sta mentorja drugim ljudem na njihovi poti iz stiske zaradi zasvojenosti, vključena pa sta tudi v nekatere druge altruistično usmerjene programe. V njegovi življenjski zgodbi se nasilje pojavlja dvakrat: v otroštvu je bil žrtev nasilja starejših, kot mladostnik pa sam nasilnež nad starejšimi. Povedal je:

»Oče je prihajal neredno domov. Obnašal se je zelo čudno in s sestro sva se ga bala. Kar pomnim,

pa tja do devetega leta, ko sem mu prvič rekel NE, sem mu moral vedno sezuvati smrdljive čevlje ali škornje in hitro odskočiti od njega, če ne, me je brcnil v rit. Če sem mu ušel brez brce, se je smejal; včasih, ko je bil slabe volje, sem moral s svojo bolečo ta zadnjo počakati na kolenih pred njim, da me je nato poslal v gol, kot je on rekel tistemu.

Babica mi je vseskozi govorila, da sem izrojeno seme, jaz pa sem se večkrat tako tudi obnašal, saj sem bil vendar izrojeno seme. Če nisem postoril tistega, kar mi je babica rekla, me je natepla s šibo po riti in me poslala brez večerje spat. To niti ni bilo tako slabo. Lahko sem ležal na postelji in sanjaril. Če pa sem bil preveč lačen, sem zlezal skozi pol kletno okno na plano in v smetnjakih od blokov v soseščini se je vedno našlo kaj užitnega za pod zob. Sanjaril pa sem, da bom nekoč postal slaven in močan kot Sandokan in da se bom maščeval očetu in babici za vse, kar sta mi storila, da bom rešil sestro in sebe, poiskal mater in bomo živeli srečno.

Imel pa sem vse do najstniških let eno oporo. Edina svetla točka sta bila moj stric in teta, kamor sem hodil na počitnice. Doma so imeli avtomehanično delavnico in jaz sem stricu zelo rad pomagal. Teta, ki ni imela svojih otrok, pa je zelo dobro kuhala in večkrat me je objela. Enkrat sem ji pri devetih letih rekel, zakaj ni ona moja mama, pa me je samo še bolj močno objela in zajokala. Veliko mi je pomenilo, ker sem vedel, da me imata rada, bil sem pa tudi jezen, ker nisem smel ostati pri njiju. Predstavljal sem si, da sem najbrž jaz tako slab, kajti če bi bil priden, bi gotovo smel ostati tam...

Učiteljice so večkrat prihajale k nam domov, tudi socialne delavke, pozneje pa policija. Vse te ljudi sem sovražil, ker me niso marali pustiti pri miru in so vedno nekaj zahtevali. Pri dvanajstih letih sem si našel dva dobra prijatelja, že v osnovni šoli smo bili imenitni, špricali smo in kadili... Če ne bi bilo moje zavzete razredničarke, ne bi izdelal osnovne šole, tako pa sem se prerinil še čez srednjo šolo, ob tetini podpori seveda.

Doma ni bilo denarja in zavidal sem svojemu tri leta starejšemu prijatelju, ker je bil prava faca: imel je denar, kadil je, v trgovino je hodil po pivo, vino in šnopc za očeta, v resnici pa smo mi vse spili. Vedno je on plačeval pijačo in mlajši v klapi smo ga res občudovali. Dolgo ni povedal od kod denar, enkrat pa je omenil, da ga ni problem dobiti, ker ga ima njegov dedek zadosti in mu ga večkrat da, on pa dedkovega popivanja po gostilnah ne zatoži babici. Stare ljudi sem vedno bolj sovražil. Doživljal sem jih kot grde in hudobne skopuhe, ki mislijo samo nase. Enkrat je Tine pravil, kako je enostavno izmakniti torbico kakšni pozabljeni starki in kaj vse se najde v njej. Enkrat, bilo mi je 14 let, smo se skupaj dogovorili za akcijo. Javil sem se, da bom jaz ukradel torbico eni stari gospe iz sosednje ulice, ki se vsak večer vrača sama pozno domov. Cel teden smo se pripravljali na akcijo. Mire naj bi stražil, Tinč naj bi zmedel gospo, jaz pa naj bi jo okradel; tako kot smo to videli v filmih. Že popoldne pred napovedanim dogodkom smo se napili in zvečer smo prestrašeni čakali na staro, ki pa je takrat prišla v družbi še nekoga, natančneje pa se ne spominjam. Nato pa je nanese, da smo se kakšen teden pozneje zvečer sprehajali po Petkovškovem nabrežju, ko nam je prišla nasproti ena sključena starka in spominjam se, da je imela ruto na glavi. Delovala je zelo revno, bolj tako kot jaz, in drugače kot moja babica ali druge gospe... Vem, da smo se spogledali, vendar sem jaz raje gledal v tla. Tinč je zagrabil za torbico in ko smo bežali z njo, smo slišali vpitje in jok za seboj... V torbici smo našli v robčku zaviti denar, bilo ga je kar nekaj... Jaz sem se počutil nelagodno in ta starka se je preselila v moje moreče sanje. Iz mojih sanj je izginila šele pred dvema letoma, ko sem se odločil za zdravljenje svojega alkoholizma. Tik pred mojim zdravljenjem sem bil popolnoma sesut, saj mi je poleg vsega grozilo tudi to, da me bo Melita v resnici zapustila, njo pa sem vedno imel zelo rad. Bil sem zelo živčen, nemiren in siten ter skoraj ves čas pijan. Po nasvetu

svetovalke sem šel en teden pred sprejemom na Poljanskem nasipu sam v hribe, da se umirim, in sicer v Škofjeloško hribovje. Na poti na Lubnik sem srečal staro gospo, ki je sedela na kamnu in težko sopla. Nagovoril sem jo in vprašal, če je vse v redu. Rekla je, da ni in mi pokazala na nogo. Zvila si je gleženj. Podpiral, skoraj nosil sem jo do hiše, kjer je potem dobila pomoč. Med potjo sva se zelo lepo pogovarjala in na koncu mi je hotela plačati uslugo. Nisem sprejel denarja, ona se mi je zelo zahvaljevala, da me je kar pogrelo. Spoznal sem takrat, da ne greje samo alkohol, ampak še veliko lepše topla beseda in dobro delo. Takrat je bilo seveda tisto zame preveč, zavil sem v prvo gostilno na poti ...»

Predpostavljamo, da mladi, ki so nasilni nad starimi, na splošno spoštujejo dogovorjene norme in vrednote: sorazmerno redno hodijo v šolo, kar kaže tudi naš primer, verjetno v glavnem spoštujejo cestne predpise, se znajo v določenih sredinah dokaj kulturno vesti, itd. Mi pa se ob tem sprašujemo, kako je potem mogoče, da mladi ljudje izpeljejo nesprejemljiva, nasilna dejanja? In kako je mogoče, da se nekateri, na videz urejeni dedki in babice, gospe in gospodje zrelih let, deviantno vedejo do otrok in mladostnikov?

V svojem delu »Delinquency and Drift« se avtor (Matza 1964) ukvarja s sociološkim fenomenom in vzroki delinkventnosti in zavrača deterministično mišljenje, po katerem so delinkventi patološki, bolni in drugačni od ostalih članov družbe. Matza meni, da postane deviantnost mogoča, ko ljudje uporabijo tehnike nevtralizacije, ki jih začasno osvobodijo družbenega prijema. Na tem mestu jih povzemamo, ker se nam zdijo primerno dopolnilo k razumevanju ne samo nasilja mladih nad starimi, ampak tudi starih nad mladimi. Tudi gospod M. je kot otrok ravnal tako, kot so od njega pričakovali. To je izrazil v stavku: »Babica mi je vseskozi govorila, da sem izrojeno seme, jaz pa sem se večkrat tako tudi obnašal, saj sem bil vendar izrojeno seme.«

Tabela 1:

Tehnike nevtralizacije pri nasilnem dejanju po Matzu

faze	Tehnike nevtralizacije	Interpretacije nasilnikovega vedenja
1.	ZANIKANJE ODGOVORNOSTI	Za nasilno dejanje povzročitelji nalagajo odgovornost drugim. Mladi krivijo za svoja dejanja starše, družbo, šolo. Stari povzročitelji pa nalagajo odgovornost na otroke in njihovo slabo vzgojo.
2.	ZANIKANJE ŠKODE	Povzročitelji nasilja minimalizirajo škodo, ki so jo s svojim nasilnim dejanjem povzročili. Npr. da je bilo ukradeno blago majhne vrednosti, da je dedkovo otipavanje vnukinje le nedolžna igra, ki ne škodi.
3.	ZANIKANJE, DA JE BILO DEJANJE V BISTVU NAPAČNO	Obrambni mehanizem racionalizacije. Rop starke lahko prikažejo kot »svojo pravico« do imetja starih, saj ga ti več ne potrebujejo.
4.	OBSODBA TISTI, KI UVELJAVLJAJO PRAVILA	Učitelja, ki ga zasači pri kraji, doživlja kot nepravičnega in hinavskega, policijo kot skorumpirano in nesposobno ...
5.	POZIV K VEČJI LOJALNOSTI	Trditve storilcev, da pravil ne kršijo zaradi svojih interesov, temveč zato, da pomagajo prijateljem ali ker je njihovo (nasilno) vedenje koristno za žrtev samo (primer babičnega »vzgojnega« nasilja do vnukinje Tine).

Matz pojasnjuje privlačnost deviantnega vedenja z »vrednotami podzemlja«, ki so zelo blizu legalnim vrednotam v današnji potrošniški družbi, le da jih izvaja skupina ljudi na način, ki je za družbo neprimeren in ga ne odobrava. Ta niz vrednot spodbuja uživanje, ravnanje po trenutnih občutkih, samoizkazovanje, agresivnost, iskanje razburljivega. Pošteni in »normalni« odrasli državljani bodo svoje frustracije sprostili na nogometnih tekmah, med popivanjem, z verbalnimi spopadi doma ali v službi, mladi si dajo duška na zabavah, medtem ko bo določena skupina ljudi – tako mladih kot starih – sproščala svojo agresijo in potrebo po zabavi na neprimeren način in na nepravem kraju in z nepravimi ljudmi.

Časopis »Delo« je prevedel intervju, ki ga je novinar časopisa »Der Spiegel« opravil z znanim ameriškim režiserjem Quentinom Tarantinom o vplivu prizorov nasilja na mlade gledalce. Omenjeni režiser si je pridobil slavo zlasti med mladimi gledalci s snemanjem filmov, v katerih prevladuje fizično nasilje. Njegov najnovejši film je Kill Bill, v katerem je mrtvih več, kot se jih da prešteti, so prizori nasilja krepko pred zgodbo in dialogi. Novinar je v pogovoru navedel ugotovitev, da gledanje filmov, zlasti pri mladih, spreminja zaznavanje ljudi in da so mladi atentatorji, ki so leta 1999 v gimnaziji Columbine v Littletonu ustrelili dvanajst dijakov, učitelja in na koncu še sebe, na videu pustili željo, da režiser Quentin Tarantino posname film

po njihovi zgodbi. Novinar je želel odgovor na vprašanje o odgovornosti ustvarjalca takšnih filmov za povečano nasilje med mladimi. Režiser se je seveda odgovor na to izmaknil po zgoraj navedeni tehniki nevtralizacije, ki jo je Matza navedel za nasilneže same (Der Spiegel 2003).

Mladi oblikujejo nasilne oblike vedenje ne samo po vzorcih iz svojega vsakdanjega življenja, katerim so priča, zanje so enako realne virtualne oblike nasilja, z njimi se identificirajo in jih poskušajo posnemati. Tudi gospod M. je kot mladostnik dobival navdih za nasilje v filmih, kot je sam povedal. Akcijski filmi z nasilno vsebino bodo stalnica tudi v bodoče, ker uspešno sproščajo ljudem adrenalin in polnijo blagajne kinematografov. Za nas je pomembno razmišljanje o alternativah, ki bi bile za mlade dovolj privlačne, to je razburljive v pozitivnem smislu; »razgreti« morajo mladega človeka od znotraj in mu krepiti občutek realne in ne navidezne lastne vrednosti, kot se to zgodi pri nasilju.

Ključna besedila smo navajali iz zgodbe gospoda M. iz naše terapevtske prakse. Na subtilen način govorijo o konkretnih vzrokih mladih za konkretno izpeljano nasilje nad starejšimi. Zgoraj navedena besedila so iz njegove pripovedi »o poti navzdol«. V nadaljevanju njegove zgodbe pa je tudi veliko izkušenj, razmišljanj in spoznanj ob »njegovih poti navzgor« – ta pa nas močno nagovarja k tehtnim premislekom o preventivi nasilja med mladimi povzročitelji. Navedli bomo torej še nekaj ključnih odlomkov iz tega dela njegove zgodbe:

» V tem, ko pomagam drugim že več kot pet let, sem odkril posebno zadovoljstvo. Jaz kot mlad pobalin nisem nikoli doživel, da so tudi stari ljudje v redu. Šele sedaj, ko to spoznavam, se mi zdi, da lažje sprejemam tudi svojo babico in očeta, čeprav nekaj grenkobe ob spominu nanju ostaja...

Socialni delavci, psihologi, policaji in sodnica so bili v glavnem, če sedaj gledam nazaj, kar poštene do mene, tudi zavzemali so se po

svoje, toda vse so bile besede, opomini, ukrepi, grožnje... in tega niti ne poslušam več. Jaz sem se navadil, da sem takrat odkorakal v svoj domišljjski svet, v katerem sem bil nekdo. Joj, koliko pa so papirja popisali o meni in kaj vse! Vsega najbrž ne bom nikoli izvedel, pa tudi ne želim več vedeti...« (Osebna pripoved v klubu zdravljenih alkoholikov leta 1989 v drugi fazi njegovega urejanja po dveh letih abstinence)

»Manjkalo mi je tega, da bi res občutil, da sem dober. Mene kot otroka ni nihče hvalil (razen psihologinje, kar pa nisem sprejemal kot pohvalo, ampak nekaj čudnega). Ko sedaj tu in tam prebiram kronike o nasilju mladih nad starimi, si rečem, saj ti si bil tudi tak! Pa bi bil takšen, če bi dobro poznal stare ljudi? In kakšno perspektivo imajo ti mladi ljudje? Od naše klope sem edino jaz imel srečo. Dva sta umrla, za tretjim pa se je izgubila sled, nihče ne ve, kje je, pa tudi ne zanima nikogar. Jaz sem imel srečo, da sem spoznal Melito in njeno družino, ki me je vzela za svojega in ker sem imel dobro teto. Srečo imam, da sem se šel urejat zaradi alkoholizma in da sem našel dejavnosti, ki celijo moje rane iz otroštva. Srečo imam, ker imam svojo družino in dobre ljudi okoli sebe, ki so mi pomagali ...« (Osebna pripoved v klubu zdravljenih alkoholikov leta 1992; cit. po zapisu terapevtke.)

» Skoraj vse obravnave v Centru za socialno delo in drugje so me še dodatno potolkle, niso pa mi pomagale, da bi bil boljši. Sam sem prepričan, da bi se vsaj nekateri od mladih, ki so nasilni do starih, spremenili, če bi dobili priložnost, da bi spoznali prijetne stare ljudi – to, kar je v programih za medgeneracijsko sožitje. Poleg tega, da spozna prijetne starejše, pa mora mlad človek dobiti tudi podporo, mentorstvo, ki mu pomaga, da se z naporom izkaže s koristnim delom za take, ki jim je naredil škodo. Če ob tem doživi zadovoljstvo, potem mislim, da je veliko več šans, da bo splaval. Ko sem slučajno pomagal starejši gospe na poti na Lubnik, je v meni nastala sprememba.« (Iz pogovora v z njim v skupini leta 2002.)

3. ZAKLJUČEK

Spoznanje pričujoče analize je, da prihaja do nasilja med mlado in staro generacijo, če je bila med njima tako prekinjena komunikacija, da se ne poznata in ne doživljata druga druge v realni človeški podobi. Prekinjena medgeneracijska komunikacija povzroči, da so stari ljudje bodisi navidezno vitalni – v tem primeru dajejo mladim in okolju videz urejenih starostnikov (primer babice in Tine), bodisi zelo socialno moteni, npr. alkoholiki (primer očeta in babice gospoda M.). Mlada generacija pa je do starih ljudi nasilna zlasti, če je bila notranje ranjena zaradi nasilja od starejših v svojem otroštvu in tega ni predelala; če je bila razvajena in odtujena od realnosti življenja, tako da je internalizirala potrošniški model subjektivnega iskanja ugodja in vznemirjenj brez realne podlage, ali pa če je ponotranjila model medčloveškega nasilja iz filmov in drugih sredstev virtualne resničnosti.

V vseh primerih uporabljajo nasilneži v svoji zavesti obrambne tehnike nevtralizacije, da svojega nasilja ne doživljajo kot nasilje nad ljudmi, ampak kot nekaj samoumevnega, pozitivnega ali vsaj nekaj, česar niso sami krivi. Mladi pa se poleg tega v svojem življenju nočejo počutiti pasivne žrtve okoliščin, ampak želijo sami sebi dokazati, da lahko aktivno vplivajo na dogodke okoli sebe. Storitev delinkventnega dejanja jim jamči vsaj nekakšen odziv, pa četudi je negativen (Haralambos in Holmorn 1999, 404). Miselni vzorec navideznega samouresničenja z nasiljem nad starim človekom je neprekosljivo obdelal Dostojevski v romanu Zločin in kazen.

Spoznanja glede preprečevanja medgeneracijskega nasilja med mlado in staro generacijo pa kažejo na dvojje. Mladi, ki so bili ranjeni z nasiljem v otroštvu in nato ponavljajo nasilni vzorec nad drugimi, nujno potrebujejo dober socialno terapevtski program, kjer svojo ranjenost zdravijo, nato pa z dobrimi medgeneracijskimi izkušnjami presežejo svojo preživeto tragiko žrtve nasilja in

nasilneža. Za celotno današnje mlado in staro populacijo pa je potreben preventivni tečaj, v katerem se zavestno učijo medgeneracijske komunikacije po istem postmodernem principu, kakor učenja vožnje v avto šoli. Socialni tečaj za medgeneracijsko komunikacijo je potreben, ker v današnjih življenjskih razmerah velik del mladih in starih ljudi nima pozitivnega osebnega stika z nasprotno generacijo. Na Inštitutu Antona Trstenjaka razvijamo in uspešno izvajamo tudi take tečaje za mlade in stare ljudi v okviru socialne mreže programov za kakovostno staranje in sožitje med generacijami. V njih dobijo tako mladi kakor stari ljudje dobre izkušnje v odnosu z nasprotno generacijo.

LITERATURA

- Der Spiegel* (2003). *Quentin Tarantino. Biti blizu svojemu bogu. Delo. Sobotna priloga 18. oktober 2003, str. 26-27.*
- Haralambos in Holmorn* (2001). *Sociologija. Teme in pogledi. Ljubljana: Državna založba Slovenije.*
- Matza, D. (1964). Delinquency and Drift. New York: John Wiley and Sons.*
- Nastran-Ule M. (2000). Sodobne identitete v vrtincu diskurzov. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.*
- Ramovš K. (2001). Analiza pogovorov s starimi ljudmi pri usposabljanju za osebno družabništvo. V: Kakovostna starost. Časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, letnik 4, št.1-2, str. 15-36.*
- Ramovš K. (2002). Prostovoljsko družabništvo ter vitalni in navidezno vitalni starostniki. Referat na 1. kongresu socialnega dela z mednarodno udeležbo. Portorož, 17.-19.oktober 2002. Zbornik abstraktov, str. 157.*
- Ramovš J. (2003). Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.*
- Sreš M. (1998). Tam, kjer kesude cveto. Celje: Mohorjeva družba.*

Kontaktne informacije:

Ksenija Ramovš

Inštitut Antona Trstenjaka

Resljeva 11, p.p. 4443, 1001 Ljubljana

e-pošta: ksenija.ramovs@guest.arnes.si